C/2023/862

8.12.2023.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Vodna politika – između dezertifikacije i sekuritizacije – vrijeme je za plavu diplomaciju”

(samoinicijativno mišljenje)

(C/2023/862)

Izvjestitelj: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Suizvjestiteljica: **Milena ANGELOVA**

Odluka Plenarne skupštine:	24.1.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika
	(samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za vanjske odnose
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	18.7.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	21.9.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	581
Rezultat glasanja	
(za/protiv/suzdržani):	223/1/4

1. **Zaključci i preporuke**

1.1. S obzirom na međusektorsku prirodu vode i činjenicu da je nestašica vode svjetski problem, potreban je zajednički i sveobuhvatan pristup na globalnoj razini. Stoga Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) poziva da se pri razvoju i vođenju plave diplomacije široko primijeni pristup međusobnog povezivanja ([1]) i u potpunosti uzmu u obzir iskustva i najbolje prakse država članica, poduzeća, organizacija civilnog društva i lokalnih zajednica.

1.2. Voda se zbog sve veće globalne nestašice smatra strateškim sigurnosnim sredstvom koje osigurava povlašteni položaj državama koje imaju kontrolu nad njom. U tu bi svrhu EU trebao usmjeriti veće napore u plavu diplomaciju i uskladiti je sa svojom vanjskom politikom i vanjskim odnosima, uključujući politiku susjedstva te trgovinsku i razvojnu politiku. U izvješću Svjetskog gospodarskog foruma o globalnim rizicima nestašica vode uvrštena je među najvjerojatnije prijetnje s najvećim utjecajem. Međutim, voda bi mogla postati instrument mira i razvoja. Stoga je potrebno odlučno djelovanje plave diplomacije.

1.3. Budući da klimatske promjene znatno utječu na stanje voda, plava diplomacija usko je povezana s klimatskom diplomacijom. Iako prvenstveno promiče globalno djelovanje u borbi protiv klimatskih promjena EU mora usmjeriti napore na suradnju pri rješavanju posljedica klimatske krize u okviru svoje strategije prilagodbe. Plava diplomacija neodvojivo je povezana i sa zdravstvenom diplomacijom EU-a s obzirom na to da su odgovarajuće, dostupne i cjenovno pristupačne usluge vodoopskrbe, sanitarnih uvjeta i higijene (WASH) nužne za javno zdravlje i ljudski razvoj.

1.4. Voda nije samo roba, već i javno dobro ključno za ljudski život. EU bi suradnjom u područjima infrastrukture, tehnologija i stručnog znanja u okviru gospodarskih partnerstava i razvojne suradnje trebao podupirati jednostavan i neprekinut pristup cjenovno pristupačnoj vodi za sve u cijelom svijetu i olakšati održivo upravljanje vodama i otpadnim vodama. Global Gateway izvrstan je instrument u tom pogledu ([2]), uzimajući u obzir i ciljeve Europske strategije gospodarske sigurnosti ([3]), a posebno njezin prioritet u pogledu partnerstva i daljnjeg jačanja suradnje sa zemljama diljem svijeta.

([1]) Uveden Okvirom za djelovanje Unije za Mediteran u području vodne politike do 2030.
([2]) Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Global Gateway” (samoinicijativno mišljenje) (JOIN(2021) 30 – final) (SL C 323, 26.8.2022., str. 27.).
([3]) JOIN(2023) 20 final, Bruxelles, 20.6.2023.

1.5. Dodjela odgovarajućih sredstava, bilo javnih bilo privatnih, za poboljšanje postojećih objekata i infrastrukture te izgradnju novih temeljni je uvjet za osiguranje pravednog pristupa čistoj vodi i sanitarnim uvjetima za cjelokupno svjetsko stanovništvo. Za poboljšanje upravljanja vodama potrebna su ulaganja u istraživanje, inovacije i razmjenu znanja, kao i u uvođenje novih i naprednih tehnologija, uključujući digitalna rješenja u području vode. Za to je potrebno i poboljšanje infrastrukture za kontrolu poplava i očuvanje vode. Više pozornosti potrebno je pridati i međunarodnim mjerama za osiguranje sigurnosti kritične infrastrukture, uključujući kibersigurnost i sigurnost od prirodnih katastrofa i fizičkih napada, što se pokazalo u nedavnim sukobima.

1.6. EU bi trebao podizati razinu osviještenosti o ključnoj ulozi vode i raditi na boljem razumijevanju međusobne povezanosti različitih uloga vode i međusobnih ovisnosti različitih aktera. Trebalo bi uspostaviti europski centar za vode kako bi se pomoglo državama članicama i drugim zemljama kojima je potrebna pomoć u europskom susjedstvu i šire.

1.7. Europski centar za vode trebao bi isticati slučajeve u kojima je suradnja među državama članicama EU-a koje dijele rijeke i jezera uzorna kao i one u kojima je ispod željene razine te preporučivati političke instrumente za promicanje ciljeva politike plavog plana.

1.8. EU bi usto trebao pojačati i olakšati aktivnosti mreže plave diplomacije s obzirom na to da plava diplomacija zahtijeva suradnju različitih aktera: predstavnika vlada, tijela i agencija nadležnih za vode, akademske zajednice i istraživačkih ustanova, privatnog sektora, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva.

1.9. EU bi trebao razvijati posebne instrumente za promicanje suradnje i zajedničkih politika upravljanja vodama u prekograničnim područjima uz jezerske i riječne slivove unutar i izvan svojih granica.

1.10. EU bi zaštitu močvarnih područja i bioraznolikosti trebao smatrati ključnim dijelom plave diplomacije i EGSO poziva na njihovo uključivanje u strateške prioritete plave diplomacije.

1.11. Održivo upravljanje prekograničnim rijekama, jezerima i močvarnim područjima jugoistočne Europe trebalo bi biti prioritet s obzirom na njihovu veliku važnost za zaštitu europske bioraznolikosti.

1.12. EGSO se slaže da bi jedan od ključnih strateških ciljeva plave diplomacije trebao biti nadogradnja ugovornog okvira UN-a koji se odnosi na pitanja povezana s vodom, s obzirom na nedavna međunarodna zbivanja te klimatsku i vodnu krizu.

1.13. Iako je sprečavanje napetosti i sukoba povezanih s vodom glavni cilj plave diplomacije, postoji očita potreba da EU istodobno doprinese rješavanju sukoba. Ne samo da EU ima priliku djelovati kao posrednik među stranama uključenima u sukobe, nego bi mogao imati i važnu ulogu u suradnji usmjerenoj na oporavak od sukoba.

1.14. EGSO preporučuje poduzimanje daljnjih mjera kako bi se spriječilo korištenje vode kao oružja, čemu smo svjedočili u nedavnim sukobima. Najozbiljniji slučaj je kriza u Novoj Kahovki, čije negativne društvene, ekonomske i okolišne učinke tek treba analizirati.

1.15. EGSO naglašava da bi EU trebao aktivno iskoristiti svoj potencijal za uspostavu mira i održivosti te biti pokretač inovacija i promjena u regijama Sredozemlja te Bliskog istoka i sjeverne Afrike, gdje su prekogranične vode često predmet sporova koji se dodatno pogoršavaju zbog klimatskih promjena i dezertifikacije. U tom kontekstu treba cijeniti djelovanje Unije za Mediteran i njezine Stručne skupine za vode te razvijati tješnju suradnju i sinergije.

1.16. EGSO pozdravlja dobrovoljne obveze EU-a preuzete tijekom Konferencije UN-a o vodama i poziva EU da dodatno iskoristi svoje postojeće instrumente politike kako bi pronašao djelotvorna i učinkovita dugoročna rješenja.

1.17. Makroregionalnom strategijom na razini Sredozemlja mogla bi se poduprijeti veća kohezija u tom području na temelju načela postupnog i dobrovoljnog pristupa, zajedničkog višerazinskog upravljanja i promjenjive geometrije koja bi bila prilagođena potrebama i teritorijalnim posebnostima. Sveobuhvatnom makroregionalnom strategijom dopunili bi se postojeći okviri, inicijative i programi u tom području te bi se omogućila veća usklađenost i integracija tih mjera koje su već na snazi, a istodobno bi se omogućila komplementarnost, racionalnije iskorištavanje resursa i učinkovit zajednički rad na pronalaženju zajedničkog temelja za gospodarsku, socijalnu i ekološku koheziju i rješenja za zajedničke izazove.

1.18. U okviru plave diplomacije trebalo bi razvijati strateške prioritete u regijama u kojima vladaju problemi u opskrbi vodom i sukobi povezani s vodom, kao što su Sredozemlje i regija Bliskog istoka i sjeverne Afrike, u kojima se i države članice EU-a i treće zemlje suočavaju s nezapamćenim izazovima povezanima s vodom. S obzirom na akutnu prirodu problema u opskrbi vodom, ključno je u okviru plavog plana razviti jasnu sredozemnu dimenziju i staviti naglasak na područje Bliskog istoka i sjeverne Afrike kad je riječ o pitanjima povezanima s vodom.

1.19. Plava diplomacija posebnu pozornost trebala bi posvetiti stanju u supsaharskoj Africi, posebno u prekograničnim riječnim slivovima susjednih regija Sahela, Roga Afrike, Nila, Nigera i Konga te u prekograničnim područjima uz Velika jezera i jezero Čad, te razvijati proaktivne alate za sprečavanje vodne krize povezane s povećanjem migracijskih tokova prema Europskoj uniji.

2. **Opće napomene**

2.1. Voda je postala najdragocjeniji od svih prirodnih resursa. Globalna nestašica vode ozbiljan je izazov za kontinuirani ljudski razvoj i postizanje više UN-ovih ciljeva održivog razvoja. Iako voda čini tri četvrtine našeg planeta, većina tog obilja vode na Zemlji nije upotrebljiva, a samo 2,5 % čini slatka voda, od čega je manje od 1 % lako pristupačno. Osim toga, kvaliteta slatkovodnih tijela i količina vode u njima stalno se smanjuju.

2.2. EGSO je istaknuo da voda nije samo roba, već i javno dobro ključno za ljudski život. Lak i cjenovno pristupačan pristup vodi, sanitarnim uvjetima i higijeni za sve ključan je za javno zdravlje i ljudski razvoj. Godine 2010. Opća skupština UN-a izričito je priznala ljudsko pravo na vodu i sanitarne uvjete, a rezolucijom Vijeća UN-a za ljudska prava (43/32), potvrđenom 2020., jamči se pravo na pristup vodi tijekom sukoba, kao što je primjerice sukob između Palestine i Izraela. Međutim, oko 2,2 milijarde ljudi diljem svijeta trenutačno nema pristup pitkoj vodi i osnovnim vodnim uslugama, a više od polovine svjetskog stanovništva nema pristup sigurnim sanitarnim uvjetima.

2.3. Trenutačno se iscrpljuje 30 % svjetskih podzemnih voda, a zabrinutost u pogledu kvalitete podzemnih voda sve je veća. Oko 3,6 milijarde ljudi nema odgovarajući pristup vodi najmanje mjesec dana u godini, a očekuje se da će taj broj do 2050. porasti na više od 5 milijardi. Očekuje se i povećanje potražnje za vodom od 55 % do 2050., a oko trećine svjetskog stanovništva neće imati pristup kvalitetnoj pitkoj vodi.

2.4. Prema Europskoj agenciji za okoliš, do problema u opskrbi vodom dolazi kada potražnja za vodom tijekom određenog razdoblja premaši raspoloživu količinu ili kada je uporaba vode ograničena zbog njezine loše kvalitete. Budući da svjetsko stanovništvo i dalje raste, a vode je sve manje, nije teško predvidjeti sukobe povezane s vodom i geopolitičku nestabilnost diljem svijeta.

2.5. Pitanja povezana s vodom, sanitarnima uvjetima i higijenom imaju i izraženu rodnu i socijalnu dimenziju. Bez sigurnog upravljanja uslugama vodoopskrbe, sanitarnih uvjeta i higijene žene, djevojčice i djeca izloženiji su zlostavljanju, napadima i bolestima, što utječe na njihovu sposobnost učenja, rada i dostojanstvenog života. Opće je poznato da nedostatak usluga vodoopskrbe, sanitarnih uvjeta i higijene nerazmjerno utječe na žene i djevojčice, ali se pri osmišljavanju i provedbi politika često ne uzimaju u obzir njihovo mišljenje i potrebe te se na taj način nastavlja njihova marginalizacija.

2.6. Usluge vodoopskrbe, sanitarnih uvjeta i higijene moraju biti uključivije na globalnoj razini i kad je riječ o pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Zbog socijalnih i fizičkih prepreka može biti ugroženo zdravlje i dostojanstvo osoba s invaliditetom, a nedostatak odgovarajućih objekata mogao bi dodatno utjecati na odnose, upisivanje u školu i zapošljavanje. To vrijedi i za druge ranjive skupine.

2.7. Slatka voda kao međusektorski resurs ključna je i za širok raspon gospodarskih sektora, uključujući poljoprivredu, industriju, turizam, energetiku i promet. Voda stoga znatno doprinosi stvaranju bogatstva i radnih mjesta. U regijama koje su najviše pogođene nestašicom vode stope rasta mogle bi se smanjiti za 6 % BDP-a do 2050.

2.8. Zbog problema u opskrbi vodom ugrožena je otpornost nekih područja u svijetu, pogoršavaju se nejednakosti i javlja zabrinutost u vezi sa sigurnošću opskrbe hranom. Problemi u opskrbi vodom i dezertifikacija često dovode do sekuritizacije opskrbe vodom. Nejednak pristup vodi doprinosi društvenoj nestabilnosti, što dovodi do lokalnih i međunarodnih sukoba i napetosti. Najsiromašniji će opet biti najviše pogođeni problemima u opskrbi vodom i dezertifikacijom. Od 2010. diljem svijeta zabilježeno je više od 466 sukoba oko kontrole voda, većinom u Africi i na Bliskom istoku. To može dovesti i do rata i jačanja migracijskih valova prema sjevernom dijelu svijeta, posebno Europskoj uniji.

2.9. Zbog klimatskih promjena povećavaju se i učestalost, intenzitet, opseg i trajanje suša u mnogim dijelovima svijeta. Predviđa se da bi suše do 2050. mogle pogoditi više od tri četvrtine svjetskog stanovništva ([4]). U raznim izvješćima UN-a procjenjuje se da će do 2050. oko milijarde ljudi biti prisiljeno na migraciju zbog kombinacije problema i sukoba povezanih s vodom i klimom. Pristup vodi posebno je ograničen na južnom dijelu svijeta. To će biti dodatan poticaj za raseljavanje i migracije prema globalnom sjeveru. EGSO stoga poziva da se takav razvoj događaja suzbija nastojanjima usmjerenima na otklanjanje temeljnih uzroka (uključujući nestašicu vode), a ne poduzimanjem mjera protiv samih izbjeglica.

2.10. Sukobi su često povezani s preusmjeravanjem vode za potrebe navodnjavanja ili industrije, upravljanjem nestašicama i poplavama, onečišćenjem ili plovidbom. Međutim, problemi u opskrbi vodom uzrokovani ekstremnim događajima i sve većom nestašicom vode već su doveli do sukoba oko pristupa vodnim resursima i kontrole nad njima diljem svijeta. Ta će se situacija dodatno pogoršati zbog klimatske krize. Budući da prekogranične vode čine 60 % svjetskih slatkovodnih tokova, a na državnom području najmanje 153 zemlje nalazi se barem jedan prekogranični sliv rijeke i jezera, u mnogim slučajevima sukobi ili sporovi uključuju dvije zemlje ili više njih. EGSO stoga poziva na donošenje alata za rješavanje problema nestašice vode na globalnoj razini i za sprečavanje sukoba.

2.11. Strane u sukobima sve se više koriste vodom kao oružjem, posebno na Bliskom istoku. Jedan od takvih negativnih primjera je građanski rat u Siriji. Sirijska vlada zatvorila je vodu milijunima civila, ISIS je redovito uskraćivao vodu zajednicama pod svojom kontrolom, a Turska je optužena za zaustavljanje rada vodoopskrbne postaje Alouk. Rusija je u siječnju 2022. bombardirala vodoopskrbnu postaju u Idlibu ([5]).

2.12. Nažalost, kao što se pokazalo tijekom ruske invazije na Ukrajinu, zadržavanje ili onečišćenje vode korišteno je kao ratno oružje ([6]). U gradu Mariupolju ruske oružane snage namjerno su zapriječile ukrajinskom stanovništvu pristup pitkoj vodi, koristeći se prijetnjom dehidracije kako bi prisilile stanovništvo na predaju i uskratile mu pristup najosnovnijim potrebama. Uništenje brane Nove Kahovke dodatno je pogoršalo cjelokupnu krizu.

3. **Djelovanje i mjere politike u području plave diplomacije**

3.1. Nestašica vode te s time povezane napetosti i korištenje vode kao oružja sve su veća prijetnja međunarodnom miru i međunarodnoj stabilnosti. Međutim, voda bi mogla postati instrument mira i razvoja. Stoga je potrebno konkretno djelovanje plave diplomacije.

3.2. Plava diplomacija (poznata i kao vodna diplomacija ili hidrodiplomacija) opisana je kao „dinamičan, politički usmjeren proces čiji je cilj sprečavanje, ublažavanje i rješavanje napetosti povezanih s vodom u zajedničkim vodama istovremenom primjenom diplomatskih alata, znanja i iskustava povezanih s vodom te mehanizama suradnje u više diplomatskih kanala” ([7]).

([4]) https://www.un.org/en/observances/desertification-day.
([5]) https://syriaaccountability.org/too-little-water-too-much-war-wheat-shortages-in-syria/.
([6]) https://www.unicef.org/press-releases/14-million-people-without-running-water-across-war-affected-eastern-ukraine.
([7]) Keskinen i dr., 2021., https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022169421007873.

3.3. Važnost međunarodnih upravljačkih struktura u upravljanju vodnim resursima i sprečavanju napetosti povezanih s vodom dolazi do izražaja zbog sukoba povezanih s vodom. Nedavna Konferencija UN-a o vodama 2023. ([8]) bila je rijetka prilika za mobilizaciju svih uključenih strana i razmjenu informacija o najboljim praksama i mjerama koje su već poduzete, kao i o dobrovoljnom obvezivanju na daljnje djelovanje ([9]). EGSO smatra da je važno osigurati kontinuiranu globalnu suradnju na tom području i odgovarajuću provedbu dosad utvrđenih ciljeva. Posebnu pozornost trebalo bi pridati i razvoju regionalnih upravljačkih struktura usmjerenih na prekogranične slivove rijeka i jezera.

3.4. Konvencija UN-a o zaštiti i uporabi prekograničnih vodotoka i međunarodnih jezera (Konvencija o vodama) ([10]), donesena u Helsinkiju 1992., i Konvencija UN-a o pravu uporabe međunarodnih vodotoka za neplovidbene svrhe iz 1997. ([11]) jedinstveni su međunarodni pravni instrumenti koji imaju za važan cilj zajamčiti održivu uporabu prekograničnih vodnih resursa putem suradnje. Osim toga, drugi međunarodni sporazumi kao što su Protokol o vodi i zdravlju ([12]) i nedavno dogovoren UN-ov Sporazum o otvorenom moru važni su instrumenti koje je potrebno u potpunosti i brzo provesti.

3.5. Pariški sporazum o klimatskim promjenama i Program održivog razvoja do 2030. sadržavaju vrijedne smjernice za način razvoja plave diplomacije na svjetskoj razini. Konkretno, cilj održivog razvoja br. 6 usmjeren je na čistu vodu i sanitarne uvjete te uključuje, među ostalim, ciljeve za prekogranično upravljanje vodama i međunarodnu suradnju. S obzirom na hitnost pravodobne provedbe cilja održivog razvoja br. 6 i, općenitije, Pariškog sporazuma, Global Gateway i Instrument za susjedstvo, razvoj i međunarodnu suradnju – Globalna Europa mogli bi biti konkretni i djelotvorni instrumenti u tom pogledu.

3.6. Sprečavanje problema i napetosti povezanih s vodom trebalo bi smatrati najvažnijim djelovanjem u području plave diplomacije. U tu bi svrhu EU trebao doprinijeti održivom upravljanju vodnim resursima na svjetskoj razini. Upravljanje vodama i uloga integriranog upravljanja vodnim resursima prepoznati su kao ključni procesi za koordinirani razvoj i održivo upravljanje vodama, zemljištem i povezanim resursima.

3.7. Također je nužno razviti međunarodne politike kojima će se promicati štedljiva i učinkovita potrošnja vode u svim sektorima gospodarstva i društva, smanjiti onečišćenje podzemnih i površinskih voda te obnoviti onečišćene i degradirane vode.

3.8. Što se tiče povezanosti klime i vode, rad Svjetske meteorološke organizacije od velike je važnosti i vrijednosti jer ona organizira, promiče i ubrzava važne projekte regionalne suradnje, npr. praćenje i upravljanje podacima, rad na sustavima ranog upozoravanja i analizu klimatskih promjena i njihovog učinka na vode, što su sve važni elementi plave diplomacije.

3.9. Vodni resursi povezani su i sa zaštitom bioraznolikosti. Iako je voda ključna za održavanje prirodnih procesa te uspješnih i zdravih ekosustava, zdrava zemljišta i ekosustavi omogućuju prirodno dugoročno skladištenje slatke vode. Poboljšanim upravljanjem kopnenim i vodnim sustavima i njihovom obnovom mogu se postići održiva rješenja za upravljanje vodama i oni se mogu brzo primijeniti, uz relativno niske troškove i uz skromne tehnološke zahtjeve.

3.10. Nadalje, plava diplomacija neodvojivo je povezana sa zdravstvenom diplomacijom EU-a s obzirom na to da su odgovarajuće usluge vodoopskrbe, sanitarnih uvjeta i higijene nužan uvjet za javno zdravlje. Budući da je voda javno dobro, ključno je osigurati odgovarajuću javnu infrastrukturu i objekte kako bi se svima omogućio lak pristup čistoj, sigurnoj i cjenovno pristupačnoj vodi. Dužnu pozornost trebalo bi usmjeriti i na pravilno upravljanje otpadnim vodama.

3.11. U tu svrhu EU bi suradnjom u područjima infrastrukture, tehnologija i stručnog znanja u okviru gospodarskih partnerstava i razvojne suradnje trebao podupirati univerzalan pristup cjenovno pristupačnoj vodi za sve i olakšati održivo upravljanje vodama. Global Gateway izvrstan je instrument u tom pogledu ([13]).

([8]) https://sdgs.un.org/conferences/water2023.
([9]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7443-2023-INIT/en/pdf.
([10]) https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=_en.
([11]) https://unece.org/environment-policy/water/un-watercourses-convention.
([12]) https://unece.org/environment-policy/water/protocol-on-water-and-health/about-the-protocol/introduction.
([13]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en.

3.12. Dodjela odgovarajućih financijskih sredstava za poboljšanje postojećih objekata i infrastrukture te prema potrebi za izgradnju novih temeljni je uvjet za pružanje pravednog pristupa čistoj vodi za cjelokupno svjetsko stanovništvo. Za dugoročna ulaganja u upravljanje vodama i infrastrukturu nužni su i javno i privatno financiranje (uključujući fondove EU-a i Mehanizam za oporavak i otpornost te financiranje sredstvima EIB-a i EBRD-a). U okviru politike južnog susjedstva EU sudjeluje u mjerama povezanima s vodama kojima se doprinosi mobiliziranju financijskih sredstava za upravljanje vodama, učinkovitu potrošnju vode, sanitarne uvjete i ponovnu uporabu otpadnih voda, uklanjanje onečišćenja (posebno onečišćenja plastikom) i prilagodbu klimatskim promjenama.

3.13. Nove tehnologije imaju potencijal za ostvarenje značajnih rezultata u vodnom sektoru. Za poboljšanje upravljanja vodama potrebni su istraživanje i inovacije te razmjena podataka i znanja, uz daljnju potporu prelasku na digitalna rješenja u vodnom sektoru. EU je opredijeljen za pružanje potpore istraživanju u vodnom sektoru, uključujući međunarodnu suradnju u području istraživanja i inovacija, kao u slučaju Partnerstva za istraživanje i inovacije u Sredozemlju (PRIMA) (raspoloživost vode za poljoprivredu) za koje su izdvojena financijska sredstva u iznosu od 494 milijuna EUR za razdoblje 2018. – 2024.

3.14. EU bi također trebao podizati razinu osviještenosti o ključnoj ulozi vode u stvaranju gospodarski, socijalno i ekološki održivog razvoja. Posebno je potrebno bolje razumijevanje međusobne povezanosti različitih uloga vode i međusobnih ovisnosti različitih aktera. Povezanost vode, energije i hrane tipična je veza koju bi trebalo vrednovati kao cjelinu. S druge strane, EU bi mogao pomoći u utvrđivanju rizika povezanih s vodama, kao i napetosti među različitim akterima.

3.15. Osim podizanja razine osviještenosti, EU može pružiti potporu za osposobljavanje i poboljšanje tehničkih i upravljačkih kapaciteta organizacija koje djeluju u vodnom sektoru i upravljanju vodama općenito. EU bi usto mogao imati aktivniju ulogu u poboljšavanju i olakšavanju rada mreža plave diplomacije s obzirom na to da ona zahtijeva suradnju različitih aktera: predstavnika vlada, tijela i agencija nadležnih za vodu, akademske zajednice i istraživačkih ustanova, privatnog sektora i organizacija civilnog društva, pri čemu je potrebno iskoristiti i potencijal ženskih aktera.

3.16. Civilno društvo ima ključnu ulogu u poticanju novih instrumenata, programa ili strategija za pitanja povezana s vodama. Vrijednost građanske mobilizacije očituje se u inicijativama kao što je „Right2Water”, prva europska građanska inicijativa koja ističe vodu kao ljudsko pravo i instrument vanjske politike ([14]). Cilj je europskog klimatskog pakta postati dinamičan prostor za razmjenu informacija, raspravu i djelovanje u vezi s klimatskom krizom uključivanjem građana, njihovih organizacija i poduzeća.

3.17. Kad je riječ o unapređenju plave diplomacije u provedbi trgovinskih sporazuma koje su sklopili EU i treće strane, unutarnje savjetodavne skupine EGSO-a vrijedni su instrumenti jer okupljaju poslovne organizacije, sindikate i organizacije za zaštitu okoliša.

3.18. EGSO ističe da je voda javno dobro i da bi stoga trebala biti dostupna svima po pristupačnoj cijeni. Kako se nestašica vodnih resursa povećava, na vodu se primjenjuje trgovinski pristup. Iako bi takav pristup mogao ponuditi određene prednosti u preraspodjeli oskudnih resursa, trebalo bi poduzeti mjere kako bi se osigurala samodostatnost svih regija, koristeći se trgovinskim sporazumima i pregovorima te uzimajući u obzir činjenicu da je voda javno dobro, a ne samo roba, te da se, prema potrebi, donesu propisi uz savjetovanje s relevantnim dionicima.

3.19. Uz tradicionalne međunarodne konvencije o vodama i ciljeve održivog razvoja postoje brojna bilateralna, regionalna i svjetska tijela, instrumenti i procesi u okviru kojih EU može doprinijeti vodnoj diplomaciji.

3.20. Potrebno je riješiti niz pitanja u vezi s onečišćenjem i dijeljenjem voda povezanih s prekograničnim rijekama u Europi. Primjeri Dunavske komisije, Središnje komisije za plovidbu Rajnom (CCNR), Međunarodne komisije za sliv rijeke Save i Komisije za rijeku Mosel pokazali su da postoji bogat sklop europskih iskustava povezanih s rijekama koja bi se mogla iskoristiti u aktivnostima EU-a u području plave diplomacije.

([14]) https://right2water.eu/.

3.21. S obzirom na iskustvo u vezi s europskom vodom i sanitarnim uvjetima, trebalo bi, u okviru aktivnih napora EU-a u području plave diplomacije, osnovati europski centar za vode koji bi izravno odgovarao Glavnoj upravi za okoliš i Europskoj službi za vanjsko djelovanje kako bi se državama članicama i drugim zemljama pomoglo u rješavanju pitanja povezanih s vodom u europskom susjedstvu i šire.

3.22. Razmjena informacija o praksama i iskustvima država članica u području plave diplomacije važan je način na koji EU može ojačati svoj utjecaj. Na primjer, Finska je pokrenula projekt „Suradnja u području voda i mir – finski put u vodnom sektoru” ([15]), čiji je cilj jačanje suradnje finske vodne diplomacije na međunarodnoj razini, poboljšanje međunarodnih prekograničnih sporazuma i njihove provedbe, utvrđivanje potreba za osposobljavanjem i izgradnjom kompetencija u području vodne diplomacije i odgovor na njih te produbljivanje suradnje među stručnjacima u vanjskoj i sigurnosnoj politici, mirovnom posredovanju i vodnom sektoru.

4. **Sredozemlje i regija Bliskog istoka i sjeverne Afrike**

4.1. Regija Sredozemlja zagrijava se 20 % brže od svjetskog prosjeka i već se suočava s velikim izazovima povezanima s problemima u opskrbi vodom. Postoje brojni dokazi da će klimatske promjene utjecati na Sredozemlje na različite načine, da će invazivne vrste ugroziti ribarsku industriju i bioraznolikost, da će ta regija postati suša i toplija i da će se intenzitet ekstremnih događaja i suša povećati. Sredozemnim državama članicama EU-a sve više prijeti dezertifikacija, koja prvenstveno pogađa obalne i otočne regije.

4.2. Unatoč znatnim razlikama među njezinim podregijama, cijela regija Bliskog istoka i sjeverne Afrike suočava se sa sličnim izazovima. Uzroci rizika povezanih s vodama u tim zemljama među ostalim su povećanje stanovništva i povećanje potražnje za vodom, klimatske promjene i zastarjeli sustavi upravljanja vodama. Nadalje, zbog lošeg upravljanja, korupcije i opetovanih sukoba gotovo je nemoguće provesti protumjere.

4.3. Velike regije supsaharske Afrike suočavaju se sa znatnim izazovima povezanima s problemima u opskrbi vodom. Nedostatak međunarodnog odgovora vjerojatno će dovesti do migracijskih valova te unutardržavnih i međunarodnih sukoba.

4.4. Budući da mnoge industrije trebaju vodu kako bi bile produktivne, npr. poljoprivreda i energetika, nestašica vode može ugroziti cijele gospodarske sektore u zemljama Sredozemlja te Bliskog istoka i sjeverne Afrike koji znatno doprinose njihovu BDP-u. EGSO naglašava da te industrije moraju pojačati napore za poboljšanje učinkovitosti potrošnje vode i ponovne uporabe vode u najvećoj mogućoj mjeri.

4.5. Nekontrolirani rast turizma može znatno utjecati na probleme u opskrbi vodom u cijelom Sredozemlju. Očekuje se da će se u nadolazećim godinama broj dolazaka putnika iz cijelog svijeta nastaviti povećavati, što će dovesti do velikog antropogenog pritiska, koji će, u kombinaciji s ozbiljnim promjenama u uporabi zemljišta, izravno utjecati na potrošnju vode i zemljišta te na propadanje usluga ekosustava.

4.6. Iako su zemlje poput Malte, Izraela i Španjolske postale vodeće u području upravljanja vodama i politikama učinkovitosti potrošnje vode, regionalna suradnja u tom području i dalje je nedostatna. Međutim, Strategijom za održiv razvoj u Sredozemlju pruža se cjelovit politički okvir za sve dionike kako bi se Program održivog razvoja do 2030. prenio na regionalnu, podregionalnu, nacionalnu i lokalnu razinu na Sredozemlju. Unija za Mediteran i njezina Stručna skupina za vode također pružaju vrijednu platformu za razmjenu informacija i promicanje zajedničkih ciljeva i iskustava zemalja kao što su Jordan, Maroko i Palestina u vezi s nestašicom vode, kao što je jačanje mjera otpornosti radi prilagodbe šokovima uzrokovanima klimatskih promjena.

4.7. Budući da u regijama Sredozemlja i Bliskog istoka i sjeverne Afrike često dolazi do sporova oko prekograničnih voda, zbog kojih se dodatno pogoršavaju problemi uzrokovani klimatskim promjenama i dezertifikacijom, EU ima potencijal da postane pokretač promjena na međunarodnoj i regionalnoj razini i iskoristi svoje postojeće instrumente politike kako bi pronašao djelotvorna i učinkovita dugoročna rješenja. EU je u okviru Instrumenta za susjedstvo, razvoj i međunarodnu suradnju – Globalna Europa izdvojio više od 380 milijuna EUR, čime se doprinosi strategiji Global Gateway za prekogranične mjere upravljanja vodama, u suradnji s državama, organizacijama riječnih slivova i regionalnim tijelima.

([15]) https://sdgs.un.org/partnerships/water-cooperation-and-peace-finnish-water-way-water-diplomacy-project.

4.8. U okviru svojeg stalnog partnerstva s Programom Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP) u području klimatske i okolišne sigurnosti, Europska unija opredijeljena je za vezu između vode i sigurnosti u prekograničnoj suradnji u području upravljanja vodama. Konvencija UN-a o vodotocima iz 1997. i Konvencija o vodama iz 1992. mogle bi biti korisni vodiči za prekograničnu suradnju.

4.9. Prekogranični slivovi Nila, Jordana, Oronta, Tigrisa i Eufrata i Evrosa/Marice privukli su svjetsku pozornost zbog sporova oko dodjele vode za piće, navodnjavanje i proizvodnju energije. Ti su sporovi ugrozili regionalni mir i stabilnost.

4.10. Prekogranični slivovi jezera kao što su Mrtvo more, Ohrid, Prespansko i Skadarsko jezero također su privukli znatnu pozornost zbog svoje uloge u zaštiti bioraznolikosti i prijetnji degradacije koje proizlaze iz neodržive poljoprivrede, nezakonitog ribolova i razvoja turizma.

4.11. U regijama Sredozemlja i Bliskog istoka i sjeverne Afrike nalaze se neka od najvažnijih močvarnih područja na svijetu, čija zaštita zaslužuje posebnu pozornost u pogledu bioraznolikosti, kao i nezakonitog ribolova i vodnih resursa.

4.12. Suradnja među državama članicama EU-a koje dijele rijeke, kao što su Portugal i Španjolska, Grčka i Bugarska, ne dosiže željene razine.

4.13. Suradnja između država članica EU-a i zemalja kandidatkinja za članstvo u EU-u koje dijele rijeke (kao što su Grčka i Albanija te Grčka i Sjeverna Makedonija, Hrvatska i Bosna i Hercegovina) daleko je od zadovoljavajuće. Istodobno, dvije dobre prakse zaslužuju pohvalu: 1. suradnja među zemljama koje dijele Dinarski krški vodonosni sustav (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Crna Gora), kojom se omogućuje razvoj boljih nacionalnih i regionalnih pristupa upravljanju tim jedinstvenim slatkovodnim resursom radi zaštite povezanih ekosustava i poboljšanja kvalitete vode (UNESO IHP 2016.). Očuvanjem otjecanja tokova podzemnih voda u more održavaju se dragocjeni ekosustavi na spoju kopnenog i morskog okoliša; 2. Okvirni sporazum o slivu rijeke Save iz 2002., prvi poslijeratni multilateralni okvir koji su usvojile zemlje bivše Jugoslavije, pokazuje kako regionalna suradnja u području voda može potaknuti i učvrstiti mirovne napore.

4.14. Okvir za djelovanje Unije za Mediteran u području vodne politike do 2030. i njegove četiri radne skupine – za povezivanje vode, energije, hrane i ekosustava (WEFE Nexus), za povezivanje vode, zapošljavanja i migracija (WEM Nexus), za vodoopskrbu, higijenske i sanitarne usluge (WASH) i za mjere u području voda i klimatskih promjena (WCCA) – koje su razvijene u suradnji s raznim akterima civilnog društva, uključujući Svjetsko partnerstvo za vodu te Sredozemlje i Međuislamsku mrežu za razvoj i upravljanje vodnim resursima (INWRDAM), koje okupljaju države sa sjevera i juga Sredozemlja (Italija-Turska, Grčka-Libanon, Malta-Egipat) i promiču zajedničke politike upravljanja vodama vrlo su dobrodošle te predstavljaju svijetao primjer za regiju i šire.

Bruxelles, 21. rujna 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE